

PROLOOG

jij bent hier

Laten we beginnen met het einde van de wereld, oké? Dan hebben we dat gehad en kunnen we verder met interessantere dingen.

Om te beginnen, een persoonlijk einde. Er is iets waar ze in de komende dagen steeds opnieuw over zal nadenken, als ze zich voorstelt hoe haar zoon is gestorven en probeert iets zinvol te ontdekken in zoiets zinloos. Ze zal Uches gebroken lichaampje afdekken met een deken – maar niet zijn gezicht, want hij is bang in het donker – en ze zal er verdoofd naast gaan zitten, en ze zal geen aandacht besteden aan de wereld die buiten vergaat. De wereld binnen in haar is al vergaan, en voor geen van beide dingen geldt dat het voor het eerst is. Ze is dit inmiddels allang gewend.

Wat ze dan denkt, en daarna, is: *Maar hij was vrij.*

En elke keer als haar onthutste, geschokte ik het voor elkaar krijgt om die bijna-vraag te stellen, beantwoordt haar verbitterde, vermoeide ik hem met:

Niet waar. Niet echt. Maar nu zal hij dat wel zijn.

Maar je hebt context nodig. Laten we het einde nog eens proberen, maar dan op continentale schaal.

Hier is een land.

Het is een heel gewoon land met bergen en hoogvlakten en ravijnen en rivierdelta's; het gebruikelijke werk. Heel gewoon, behalve qua afmeting en dynamiek. Het beweegt heel veel, dit land. Als een oude man die rusteloos in bed ligt. Het zucht en draait, het smakt en laat scheten, het geeuwt en slikt. Uiteraard hebben de mensen die er wonen het de Stilte genoemd.

Het is een land van stille, bittere ironie.

De Stilte heeft ook andere namen gehad. Ooit waren het verschillende landen. Momenteel is het één reusachtig, ononderbroken continent, maar op enig moment in de toekomst zal het opnieuw meer dan één land zijn.

Heel binnenkort, eigenlijk.

Het einde begint in een stad: de oudste, grootste, schitterendste nog bewoonde stad ter wereld. De stad heet Yumenes, en ooit was hij het hart van een groot keizerrijk. Hij is nog steeds het hart van vele dingen, hoewel het keizerrijk in de jaren sinds zijn eerste opbloei wat is getaand, zoals wel vaker met keizerrijken gebeurt.

Yumenes is niet uniek vanwege zijn grootte. Er zijn veel grote steden in dit deel van de wereld, in een keten langs de evenaar, als een continentale gordel. Elders ter wereld groeien dorpen maar zelden uit tot stadjes, en stadjes worden maar zelden steden, want dat soort bestuursvormen zijn lastig in stand te houden terwijl de aarde blijft proberen ze op te vreten... maar Yumenes is in al zijn zevenentwintig eeuwen stabiel gebleven.

Yumenes is uniek omdat alleen hier de mensen het hebben gewaagd om niet te bouwen vanuit het oogpunt van veiligheid, en ook niet voor het comfort, en zelfs niet vanuit schoonheidszin, maar op basis van moed. De stadsmuren zijn een meesterwerk van fijn mozaïek en reliëf die de lange en brute geschiedenis van het volk uitbeelden. De klonterende massa's gebouwen worden onderbroken door hoge torens, als vingers van steen, voorzien van met de hand gesmede lantaarns gevoed door het moderne wonder van de hydro-elektriciteit, en delicate boogbruggen geweven van glas en durf. Er zijn architectuurdetails die ze balkons noemen, die zo simpel zijn, en tegelijkertijd zo adembenemend dwaas, dat niemand in de opgetekende geschiedenis ze ooit eerder heeft gebouwd. (Al is een groot deel van de geschiedenis niet opgetekend. Onthoud dat.)

De straten zijn niet geplaveid met gemakkelijk te vervangen keien, maar met een gladde, uniforme, wonderbaarlijke substantie die de plaatselijke bewoners asfalt noemen. Zelfs de sloppenwijken van Yumenes zijn waaghalzerig, want ze bestaan uit dunwandige hutjes

die al zouden moeten omwaaien in een stevige storm, laat staan een aardbeving. En toch staan ze hier zoals ze hier al generaties lang staan.

In het centrum van de stad staan vele hoge gebouwen, dus is het misschien niet verrassend dat een ervan nog groter en gewaagder is dan de rest allemaal bij elkaar: een enorm bouwsel met als voet een stervormige piramide van precisie-gesneden obsidiaan. Piramides zijn de meest stabiele architectuurvorm, en dit is een piramide in het vijfvoud, want waarom niet? En omdat dit Yumenes is, staat er boven op de piramide een enorme geodetische bol, met gefacetteerde wanden die doen denken aan doorschijnend amber. Hij lijkt daar lichtjes te balanceren, maar eigenlijk bestaat elk onderdeel van het gebouw uitsluitend om het te ondersteunen. Het óógt instabiel, en dat is het enige wat ertoe doet.

De Zwarte Ster is de plek waar de leiders van het rijk bij elkaar komen om hun leiderschapsdingen te doen. De bol van amber is de residentie waar ze hun keizer laten huizen, zorgvuldig behouden en perfect. Hij dwaalt door de gouden gangen in verfijnde wanhoop, doet wat hem gezegd wordt en vreest de dag waarop zijn meesters besluiten dat zijn dochter een beter ornament zou zijn.

Geen van deze plekken of mensen doet ertoe, trouwens. Ik noem ze simpelweg voor de context.

Maar hier is een man die er heel beslist toe zal doen.

Stel je voorlopig zelf maar even voor hoe hij eruitziet. En stel je ook maar voor wat hij denkt. Het zou fout kunnen zijn, niets dan vermoedens, maar er is toch een zekere mate van waarschijnlijkheid van toepassing. Op basis van zijn hiernavolgende acties zijn er momenteel maar een paar gedachten die hij zou kunnen hebben.

Hij staat op een heuvel niet ver van de obsidiaanmuren van de Zwarte Ster. Van hieraf kan hij het grootste deel van de stad zien, de rook ervan ruiken, zich verliezen in het geroezemoes. Er loopt een groep jonge vrouwen over een van de asfaltpaden beneden; de heuvel bevindt zich in een park dat zeer geliefd is bij de bewoners van de stad. (*Behoud het groen binnen de muren*, adviseert de steenwijsheid, maar in de meeste woongemeenschappen wordt braakliggend land beplant met peulvruchten en andere bodemverrijkers. Alleen in

Yumenes wordt groen land omgevormd voor schoonheid.) De vrouwen lachen om een grapje van een van hen, en het geluid drijft op een windvlaag naar de man boven hen toe. Hij doet zijn ogen dicht en geniet van het zachte tremolo van hun stemmen en de lichtere trilling van hun voetstappen, die aanvoelen als de vleugelslagen van vlinders tegen zijn sessapinae.

Hij kan niet alle zeven miljoen inwoners van de stad sessen, moet je weten; hij is goed, maar ook weer niet zó goed. Maar de meeste, ja, die zijn er. *Hier*. Hij ademt diep in en wordt onderdeel van de aarde. Ze lopen over de filamenten van zijn zenuwen, hun stemmen zetten de fijne haartjes op zijn huid in beweging, hun adem beroert de lucht die hij inademt. Ze bevinden zich op hem. Ze bevinden zich in hem.

Maar hij weet dat hij niet een van hen is, en dat ook nooit zal zijn.

‘Wist je,’ zegt hij gemoedelijk, ‘dat de eerste steenwijsheid ook echt in steen geschréven was? Zodat het niet kon worden aangepast aan de mode of politiek. Zodat het niet zou slijten.’

‘Weet ik,’ zegt zijn metgezel.

‘Hmm. Ja, jij was er waarschijnlijk bij toen het ooit werd opgesteld. Dat was ik even vergeten.’ Hij zucht en kijkt de vrouwen na als ze uit het zicht verdwijnen. ‘Het is veilig om van jou te houden. Jij zult me niet in de steek laten. Jij zult niet doodgaan. En ik weet van tevoren wat het me kost.’

Zijn metgezel antwoordt niet. Hij verwachtte ook niet echt een antwoord, al hoopte hij er wel een beetje op. Hij is zo eenzaam geweest.

Maar hoop is irrelevant, net als zoveel andere gevoelens waarvan hij weet dat ze hem alleen maar wanhoop zullen brengen als hij er weer over nadenkt.

Hij heeft hier genoeg over nagedacht. De tijd van aarzeling is voorbij.

‘Een gebod,’ zegt de man terwijl hij zijn armen spreidt, ‘is in steen gehouden.’

Stel je voor dat zijn gezicht pijn doet van het glimlachen. Hij glimlacht al uren: tanden op elkaar, lippen naar achteren getrokken, ogen

sameneknepen waardoor er kraaienpootjes te zien zijn. Geloofwaardig glimlachen is een kunst. Het is belangrijk om de ogen erbij te betrekken, anders weten mensen dat je ze haat.

‘Gebeeldhouwde woorden zijn absoluut.’

Hij heeft het tegen niemand in het bijzonder, maar naast de man staat een vrouw; min of meer. Haar emulatie van de menselijke sekse is alleen maar oppervlakkig, een beleefdheidsvorm. Net zoals de wijde, gedrapeerde jurk die ze draagt niet van stof is. Ze heeft simpelweg een deel van haar starre substantie omgevormd naar de voorkeuren van de kwetsbare, sterfelijke schepsels waartussen ze zich momenteel beweegt. Van een afstandje zou de illusie haar kunnen doen doorgaan voor een stilstaande vrouw, in elk geval tijdelijk. Maar van dichtbij zou elke hypothetische toeschouwer zien dat haar huid van wit porselein is; en dat is geen metafoor. Als standbeeld zou ze mooi zijn, zij het wat te niet-aflatend realistisch voor de plaatselijke smaak. De meeste Yumenescenen geven de voorkeur aan beleefde abstractie boven vulgair realisme.

Als ze zich naar de man omdraait – langzaam, want steeneters zijn langzaam boven de grond, behalve wanneer ze dat niet zijn – duwt die beweging haar voorbij de kunstzinnige schoonheid naar iets heel anders.

De man is eraan gewend geraakt, maar toch kijkt hij niet naar haar. Hij wil niet dat het moment wordt bedorven door weerzin.

‘Wat ga jij doen?’ vraagt hij aan haar. ‘Als het gebeurd is? Zal jouw soort uit het puin oprijzen en de wereld in onze plaats bevolken?’

‘Nee,’ zegt ze.

‘Waarom niet?’

‘Niet veel van mijn soortgenoten hebben daar belangstelling voor. En trouwens, jullie zullen hier nog zijn.’

De man begrijpt dat ze *jouw soort* bedoelt. *De mensheid*. Ze behandelt hem vaak alsof hij een vertegenwoordiger is van zijn hele ras. Hij doet hetzelfde bij haar. ‘Je klinkt erg overtuigd.’

Daar zegt ze niets op. Steeneters spreken maar zelden het voor de hand liggende uit. Daar is hij blij om, want haar spraak irriteert hem; de lucht wordt er niet door in beweging gezet, zoals door een mense-

lijke stem. Hij weet niet hoe dat kan. Het kan hem niet schélen hoe het kan, maar hij wil nu dat ze zwijgt.

Hij wil dat álles zwijgt.

'Einde,' zegt hij. 'Alsjeblieft.'

En dan tast hij om zich heen met alle fijne controle die de wereld hem met hersenspoeling, achterbaksheid en bruutheid heeft geschonken, en alle gevoeligheid die zijn meesters in hem hebben gefokt na generaties van verkrachting, dwang en zeer onnatuurlijke selectie. Zijn vingers spreiden en trillen terwijl hij verschillende punten op de kaart van zijn bewustzijn voelt: zijn medeslaven.

Hij kan ze niet bevrijden, niet in praktisch opzicht. Hij heeft het al eens tevergeefs geprobeerd. Hij kan er echter wel voor zorgen dat hun lijden een zaak dient die groter is dan de hoogmoed van één stad en de angst van één keizerrijk.

Dus reikt hij diep omlaag en pakt de zoemende tikkende gonzende trillende golvende uitgestrektheid van de stad vast, en de rustigere rotsbodem eronder, en de kolkende hitte en druk daar weer onder. Dan reikt hij dieper en grijpt de grote schuifpuzzel van de aardkorst waarop het continent rust.

En uiteindelijk reikt hij omhoog. Voor kracht.

Hij omvat dat allemaal, de aardlagen en het magma en de mensen en de kracht, met zijn denkbeeldige handen. Alles. Hij houdt het vast.

Hij is niet alleen. De aarde is bij hem.

En dan *breekt hij haar*.

Hier is de Stilte, die zelfs op een goede dag niet stil is.

Nu golft het, trilt het in een cataclysm. Nu ontstaat er een streep, min of meer van oost naar west, te recht, bijna keurig in zijn manifeste onnatuurlijkheid, die de omvang van de evenaar omspant. De streep begint in de stad Yumenes.

De streep is diep en rauw, een snee tot in het merg van de planeet.

Magma welt op in het kielzog, vers en gloeiend rood. De aarde kan zichzelf goed genezen. Deze wond zal in geologische termen snel een korst vormen, en dan zal de louterende oceaan de streep volgen om de Stilte in twee landen te verdelen. Maar totdat het zover is, zal

de wond etteren, niet alleen met hitte, maar met gas en korrelige, donkere as; zoveel dat de hemel boven het grootste deel van de Stilte binnen een paar weken verstikt raakt. Planten overal zullen doodgaan, de dieren die zich ermee voeden zullen sterven, en de dieren die zich daarmee voeden zullen sterven. De winter zal vroeg beginnen en streng zijn, en hij zal heel, heel lang duren. Hij zál ten einde komen, natuurlijk, zoals elke winter eindigt, en dan zal de wereld weer de oude zijn.

Uiteindelijk.

Uiteindelijk.

De mensen van de Stilte leven in een constante staat van voorbereiding op rampspoed. Ze hebben muren gebouwd, putten gegraven en eten opgeslagen, en dus kunnen ze het gemakkelijk vijf, tien, of zelfs vijftig jaar uithouden op een wereld zonder zon.

Uiteindelijk betekent in dit geval *over een paar duizend jaar*.

Kijk, de aswolken verspreiden zich al.

Terwijl we de dingen continentaal bekijken, *planetair*, moeten we ook even kijken naar de obeliskken die boven dit alles zweven.

De obeliskken hadden ooit andere namen, toen ze pas waren gebouwd en ingezet, maar niemand herinnert zich die namen of het doel van de grote toestellen. Herinneringen zijn in de Stilte kwetsbaar als leisteen. In feite besteedt tegenwoordig niemand nog echt aandacht aan ze, hoewel ze enorm groot en mooi en een beetje angst-aanjagend zijn: reusachtige kristallijnen scherven die te midden van de wolken zweven, langzaam draaiend en bewegend langs onbegrijpelijke vluchtpaden, af en toe vervagend alsof ze niet helemaal echt zijn – maar dat zou ook alleen maar een speling van het licht kunnen zijn (dat is niet zo). Het is overduidelijk dat de obeliskken geen natuurlijk fenomeen zijn.

Het is net zo duidelijk dat ze irrelevant zijn. Ontzagwekkend, maar doelloos: gewoon weer een grafmonument van gewoon weer een beschaving die succesvol is vernietigd door de onvermoeibare inspanningen van Vader Aarde.

Er zijn overal ter wereld nog veel meer van die steenmonumenten:

duizend ruïnes van steden, een miljoen monumenten voor helden of goden die niemand zich meer herinnert, enkele tientallen bruggen naar nergens. Zulke dingen verdienen geen bewondering, is de huidige wijsheid in de Stilte.

De mensen die die oude dingen hebben gebouwd waren zwak, en ze stierven zoals zwakke wezens onvermijdelijk moeten sterven. Het meest verdoemende is dat ze hebben gefaald. De mensen die de obeliskken bouwden, hebben alleen maar jammerlijker gefaald dan de meeste anderen.

Maar de obeliskken bestaan, en ze spelen een rol in het vergaan van de wereld, en daarom breng ik ze hier ter sprake.

Terug naar het persoonlijke. We moeten met beide benen op de grond blijven, ha ha.

De vrouw over wie ik het had, met de overleden zoon. Zij was niet in Yumenes, gelukkig, anders zou dit een heel kort verhaal zijn.

En jij zou niet bestaan.

Ze woont in een stadje dat Tirimo heet. In de spreektaal van de Stilte is een stadje een vorm van een *comm*, of communiteit, maar eigenlijk is Tirimo amper groot genoeg om die naam te rechtvaardigen. Tirimo ligt in een vallei met dezelfde naam, aan de voet van de Tirimasbergen. Het dichtstbijzijnde water is een onregelmatig kreekje dat de plaatselijke bewoners Klein Tirika noemen. In een taal die niet meer bestaat, behalve in dit soort overgebleven linguïstische fragmenten, betekent *eatiri* 'stil'. Tirimo ligt ver bij de glinsterende, stabiele steden van de Equatorialen vandaan, dus de mensen hier bouwen met het oog op de onvermijdelijkheid van schudders.

Er zijn geen artistieke torens of kroonlijsten, alleen maar muren van hout en goedkope bruine bakstenen die ter plaatse worden gemaakt, met daaronder funderingen van uitgehouwen steen. Geen asfaltwegen, alleen maar grashellingen met zandpaden, en slechts een paar van die paden zijn bedekt met houten planken of keien. Het is een vredige plek, hoewel het cataclysm dat zojuist in Yumenes is opgetreden spoedig seismische golven naar het zuiden zal sturen en de hele regio met de grond gelijk zal maken.

In het stadje staat een huis net als alle andere. Dit huis, langs een van die hellingen, is weinig meer dan een kuil in de grond, bekleed met aardewerk en bakstenen om hem waterdicht te maken en vervolgens voorzien van een cederhouten dak met pluggen. De verfijnde mensen van Yumenes lachen (lachten) om zulke primitieve hollen, als ze zich al verwaardigen (verwaardigden) om het over dergelijke dingen te hebben, maar voor de mensen van Tirimo is in de aarde wonen verstandig en simpel. Het houdt je koel in de zomer en warm in de winter, en het is bestand tegen zowel schudders als stormen.

De vrouw heet Essun. Ze is tweeënveertig. Ze ziet eruit zoals de meeste andere vrouwen van de midlats: lang, met een rechte rug en een lange hals, heupen die gemakkelijk twee kinderen hebben gebaard en borsten die ze gemakkelijk hebben gevoed, en brede, lenige handen. Een sterk uiterlijk, goed in het vlees zitten; dat zijn dingen die worden gewaardeerd in de Stilte. Haar haar hangt om haar gezicht in touwachtige, samengeklitte lokken, elk ervan ongeveer zo dik als haar pink, in een zwarttint die aan de punten tot bruin vervaagt. Haar huid heeft naar sommige maatstaven een onaantrekkelijke kleur okerbruin, en naar andere maatstaven een onaantrekkelijke olijfbleke kleur. De Yumenesenen noemen (noemden) midlatters zoals zij mormels – met net genoeg Sanzed-bloed erin om zichtbaar te zijn, maar niet duidelijk genoeg.

De jongen was haar zoon. Hij heette Uche; hij was bijna drie. Hij was klein voor zijn leeftijd, met grote ogen en een wipneus, vroegwijs en met een lieve glimlach. Hij ontbeerde geen van de eigenschappen die mensenkinderen al inzetten om de liefde van hun ouders te winnen sinds het ras evolueerde naar iets wat leek op rede.

Hij was gezond en slim en had nog moeten leven.

Dit was de zitkamer van hun huis. Het was er gezellig en rustig, een kamer waar het hele gezin bij elkaar kon komen om te praten of te eten of spelletjes te doen of te knuffelen of elkaar te kietelen. Ze gaf Uche hier vroeger graag de borst.

Ze denkt dat hij hier was verwekt.

Zijn vader heeft hem hier doodgeslagen.

En nu het laatste beetje context: een dag later, in de vallei rondom Tirimo. Inmiddels zijn de eerste echo's van het cataclysmisme al langs gegolfd, hoewel er later nog naschokken zullen volgen.

Aan het noordelijke uiteinde van deze vallei is het een ravage: versplinterde bomen, ingestorte rotswanden, een stofwolk die is blijven hangen in de stille, zwavelachtige lucht. Waar de eerste schokgolf aankwam, staat niets meer overeind. Het was het soort schudder dat alles aan stukken heeft en de stukken dan tot kiezels vermaalt. Er liggen ook karkassen: kleine dieren die niet konden wegvlugten, herten en andere grotere beesten die tijdens hun ontsnapping zijn verpletterd door vallend puin. Een paar van die laatste zijn mensen die de pech hadden om over de handelsroute te reizen op precies de verkeerde dag.

De verkenners uit Tirimo die hierheen kwamen om de schade te bekijken, zijn niet over het puin heen geklommen; ze hebben er alleen maar door een kijkglas naar gekeken vanaf het nog intacte gedeelte. Het verwonderde hen dat de rest van de vallei – het deel rondom Tirimo zelf, een bijna perfecte cirkel van enkele mijlen doorsnee – onbeschadigd was. Of eigenlijk is verwónderd niet het juiste woord. Ze keken elkaar aan in grimmig onbehagen, want iedereen weet wat zulk schijnbaar geluk betekent. *Zoek naar het midden van de cirkel*, waarschuwt de steenwijsheid. Er is een rogg in Tirimo, ergens.

Een angstwekkende gedachte. Maar angstwekkender zijn de tekenen die vanuit het noorden komen, en het feit dat de hoofdman van Tirimo hun opdroeg om op de terugweg zo veel mogelijk verse dierenkarkassen te verzamelen. Vlees dat nog niet bedorven is, kan gedroogd worden, de vacht en huid kan worden gelooid en bewaard. Gewoon voor de zekerheid.

Uiteindelijk vertrekken de verkenners, voornamelijk denkend aan dat *voor de zekerheid*. Als ze daar niet zo door in beslag genomen waren, hadden ze misschien het voorwerp gezien aan de voet van het pas afgebroken klif, onopvallend genesteld tussen een scheefhangende knoestspar en gebarsten rotsen. Het ding zou zijn opgevalen vanwege zijn grootte en vorm: een langgerekte niervorm van gevlekt chalcedon, donker groengrijs, duidelijk anders dan het lich-

tere zandsteen dat eromheen was gevallen. Als ze ernaartoe waren gelopen, zouden ze hebben gezien dat het tot borsthoogte kwam, bijna zo lang als een mensenlichaam. Als ze het hadden aangeraakt, waren ze misschien gefascineerd geweest door de dichtheid van het oppervlak. Het is een zwaar ogend ding, met een ijzerachtige geur die doet denken aan roest en bloed. Ze zouden verbaasd zijn geweest dat het warm aanvoelde.

Maar er is niemand in de buurt als het ding zachtjes kreunt en dan spleijt, netjes in de lengterichting barstend alsof het doormidden wordt gezaagd.

Er ontsnapt een krijsend gesis van hitte en persgas terwijl dat gebeurt, waardoor overgebleven bosdieren in de buurt snel dekking zoeken. In een bijna ogenblikkelijke flikkering schijnt er licht langs de randen van de barst, er verschijnen een soort vlammen en een soort vloeistof en er druipt gesmolten glas op de grond rondom het voorwerp. Dan blijft het ding een hele poos stil.

Het koelt af.

Een paar dagen verstrijken.

Na een poosje duwt iets van binnenuit het voorwerp open en kruipt een stukje weg voordat het in elkaar zakt. Er verstrijkt weer een dag.

Nu het voorwerp is afgekoeld en gespleten, zien we langs de binnenkant een korst van onregelmatige kristallen, sommige melkwit en andere rood als zuurstofrijk bloed. Plasjes dunne, bleke vloeistof liggen onder in de ronding van de helften, hoewel het meeste vocht uit de geode al in de grond is getrokken.

Het lichaam dat de geode bevatte, ligt op zijn buik tussen de rotsen, naakt, opgedroogd, maar nog steeds zwoegend ademend van schijnbare uitputting.

Maar geleidelijk duwt hij zich overeind. Elke beweging is doelbewust en heel, heel langzaam. Het duurt een hele poos. Als hij eenmaal staat, wankelt hij – langzaam – naar de geode toe en leunt ertegenaan. Op die manier ondersteund bukt hij zich – langzaam – en steekt zijn hand erin. Met een plotselinge, scherpe beweging breekt hij de punt van een rood kristal af. Het is een klein stukje, ongeveer zo groot als een druif, en kartelig als gebroken glas.

De jongen – want dat is waar hij op lijkt – stopt het in zijn mond en kauwt erop. Het klinkt luid: een geknars en geratel dat over de open plek weerkaatst. Na wat kauwen slikt hij. Dan begint hij heftig te rillen. Hij slaat zijn armen om zijn lichaam, zachtjes kreunend, alsof het hem plotseling te binnen is geschoten dat naakt en koud zijn iets vreselijks is.

Met moeite krijgt de jongen zichzelf weer in de hand. Hij reikt in de geode – wat sneller nu – en breekt nog meer kristallen af, die hij er op een stapeltje bovenop legt. De dikke, stompe kristallen verkruimelen onder zijn vingers alsof ze van suiker zijn gemaakt, hoewel ze in feite veel, veel harder zijn. Maar hij is eigenlijk niet echt een kind, dus voor hem is het gemakkelijk.

Uiteindelijk staat hij overeind, wankel en met zijn handen vol melkwitte en bloedrode stenen. Even giert de wind, en zijn huid tintelt in reactie daarop. Hij beweegt zich, snel en schokkerig als een opwindmarionet deze keer. Dan bekijkt hij zichzelf fronsend.

Terwijl hij zich concentreert, worden zijn bewegingen soepeler, gelijkmatiger. Ménselijker. Alsof hij dat wil benadrukken, knikt hij in zichzelf, misschien uit tevredenheid.

Dan draait de jongen zich om en begint te lopen, in de richting van Tirimo.

Dit is wat je moet onthouden: het einde van het ene verhaal is alleen maar het begin van het volgende. Dit is immers al eerder gebeurd.

Mensen gaan dood. Oude ordes vergaan. Nieuwe samenlevingen worden geboren. Als we zeggen ‘de wereld is vergaan’, is dat meestal een leugen, want de planéét maakt het prima.

Maar zo vergaat de wereld.

Zo vergaat de wereld.

Zo vergaat de wereld.

Voor de laatste keer.

I

jij, aan het eind

Jij bent haar. Zij is jou. Jij bent Essun. Weet je nog? De vrouw met de overleden zoon.

Je bent een orogeen die al tien jaar in het onbeduidende stadje Tirimo woont. Slechts drie mensen hier weten wat je bent, en twee van hen heb je zelf gebaard.

Of eigenlijk, nog maar één die het weet, nu.

De afgelopen tien jaar heb je een zo normaal mogelijk leven geleid.

Je kwam van elders naar Tirimo; de mensen hier kan het niet echt schelen waarvandaan of waarom. Aangezien je overduidelijk goed opgeleid was, werd je lerares op de plaatselijke crèche voor kinderen tussen de tien en dertien. Je bent niet de beste lerares, maar ook niet de slechtste; de kinderen vergeten je wanneer ze van school gaan, maar ze leren van je. De slager kent je naam waarschijnlijk omdat ze graag met je flirt.

De bakker niet, omdat je stil bent, en omdat hij net als ieder ander hier gewoon aan je denkt als Jija's vrouw. Jija is geboren en getogen in Tirimo, een steenbewerker van de Geharde utiliteitskaste; iedereen kent en mag hem, en daaruit volgt dat ze jou ook mogen.

Hij is de voorgrond van het schilderij van jullie leven samen.

Jij bent de achtergrond. Zo heb je het ook het liefst.

Je bent de moeder van twee kinderen, maar nu is een van hen dood en het andere vermist. Misschien is zij ook dood. Je ontdekt dat allemaal als je op een dag thuiskomt van je werk.

Het huis is verlaten, te stil. Een klein jochie, bloederig en beurs op de woonkamervloer.

En jij... schakelt uit. Het is niet je bedoeling. Het is alleen een

beetje veel, hè? Te veel. Je hebt veel meegemaakt, je bent sterk, maar zelfs aan wat jij kunt verdragen zijn grenzen.

Er gaan twee dagen voorbij voordat er iemand naar je toe komt.

Je hebt die twee dagen in je huis doorgebracht, met je overleden zoon. Je bent opgestaan, naar het toilet geweest, hebt iets gegeten uit de koude opslag, het laatste restje water uit de kraan gedronken. Die dingen kon je doen zonder erbij na te denken, mechanisch. Naderhand keerde je terug naar Uches zijde.

(Tijdens een van die tochtjes heb je een deken voor hem opgehaald. Hem toegedeckt tot onder zijn kapotte kin. Gewoonte. De stoompijpen rammelen niet meer; het is koud in huis. Hij zou wel ziek kunnen worden.)

Tegen het eind van de volgende dag klopt er iemand op de voordeur.

Je komt niet in beweging. Dan zou je je moeten afvragen wie daar is en of je diegene moet binnenlaten.

Als je aan die dingen denkt, zou je ook gaan denken aan het lijk van je zoon onder die deken, en waarom zou je dat willen?

Je negeert het kloppen op de deur.

Iemand klopt op de ruit van de voorkamer. Volhardend.

Dat negeer je ook.

Uiteindelijk breekt iemand het glas in de achterdeur.

Je hoort voetstappen in de gang tussen Uches kamer en die van Nassun, je dochter.

(Nassun, je dochter.)

De voetstappen bereiken de woonkamer en stoppen. 'Essun?'

Je kent die stem. Jong, mannelijk. Vertrouwd, en geruststellend op een vertrouwde manier. Lerna, Makenba's zoon van verderop langs de straat, die een paar jaar wegging en terugkwam als dokter. Hij is geen jongen meer, al een poosje niet meer, en dus herinner je jezelf er weer aan om aan hem te gaan denken als een man.

Oeps, denken. Je houdt er behoedzaam mee op.

Hij haalt diep adem, en je huid tintelt van zijn afgrijzen als hij dichtbij genoeg is gekomen om Uche te zien. Opmerkelijk genoeg slaakt hij geen kreet. Hij raakt je ook niet aan, maar hij stapt wel

naar Uches andere zijde en tuurt indringend naar je. Probeert hij te zien wat er binnen in je gaande is? *Niets, niets*. Dan pelt hij de deken een stukje af om goed naar Uches lichaam te kunnen kijken. *Niets, niets*. Hij trekt de deken weer omhoog, deze keer over het gezicht van je zoon heen.

‘Dat vindt hij niet fijn,’ zeg jij. Het is de eerste keer in twee dagen dat je praat. Voelt raar. ‘Hij is bang in het donker.’

Na een korte stilte trekt Lerna de deken weer omlaag, tot net onder Uches ogen.

‘Dank je,’ zeg jij.

Lerna knikt. ‘Heb je geslapen?’

‘Nee.’

Dan loopt Lerna om het lichaam heen, pakt je arm vast en trekt je omhoog. Hij is voorzichtig, maar zijn handen zijn ferm en hij geeft het niet op als je niet meteen in beweging komt. Hij zet alleen wat meer kracht, onhoudbaar, tot je moet opstaan of omvallen. Die keus laat hij je nog. Je staat op. Dan, met dezelfde vriendelijke fermheid, leidt hij je naar de voordeur. ‘Je kunt in mijn huis slapen,’ zegt hij.

Je wilt niet nadenken, dus protesteer je niet dat je zelf een prima bed hebt, dank je wel. Je zegt ook niet dat het goed met je gaat en dat je zijn hulp niet nodig hebt, wat niet waar is. Hij loopt met je mee naar buiten en de straat uit, en de hele tijd houdt hij stevig je elleboog vast. Er zijn een paar anderen op straat. Sommigen komen bij jullie in de buurt en zeggen dingen waarop Lerna reageert; je hoort het eigenlijk niet. Hun stemmen zijn wazige geluiden en je geest neemt niet de moeite om ze te interpreteren.

Lerna praat in jouw plaats met ze, waarvoor je dankbaar zou zijn als je je ertoe kon zetten er iets om te geven.

Hij brengt je naar zijn huis, waar het naar kruiden en chemicaliën en boeken ruikt, en hij stopt je in een lang bed waar een dikke grijze kat op ligt. De kat gaat net genoeg opzij zodat je kunt gaan liggen en kruipt tegen je aan zodra je stilligt. Je zou er troost uit putten als de warmte en het gewicht je niet een beetje deden denken aan Uche als die een dutje met je doet.

Een dutje met je deed. Nee, tijdsvormen vereisen nadenken.

Dutjes.

‘Ga slapen,’ zegt Lerna, en gehoorzamen is eenvoudig.

Je slaapt een hele tijd. Op enig moment word je wakker. Lerna heeft eten neergezet op een dienblad bij het bed: een heldere bouillon, stukjes fruit en een kop thee, allemaal allang afgekoeld naar kamertemperatuur. Je eet en drinkt, en dan ga je naar de badkamer. Het toilet spoelt niet door.

Er staat een emmer water naast, die Lerna er voor dit doel moet hebben neergezet. Je bent er verwonderd over, maar dan voel je de nadering van gedachten en moet je vechten, vechten, véchten om in de zachte, warme stilte van de gedachteloosheid te blijven. Je giet wat water door het toilet, doet de klep omlaag en gaat terug naar bed.

In de droom ben je in de kamer terwijl Jija het doet. Hij en Uche zien eruit zoals de laatste keer dat je hen zag: Jija lacht, heeft Uche op zijn knie zitten en speelt ‘aardbeving’ terwijl de jongen giechelend met zijn bovenbenen knijpt en met zijn armen zwaait om in evenwicht te blijven. Dan houdt Jija plotseling op met lachen, staat op – waardoor Uche op de vloer belandt – en begint hem te schoppen. Je weet dat het niet zo is gegaan. Je hebt de afdrücken van Jija’s vuist op Uches buik en gezicht gezien: blauwe plekken met vier parallelle strepen. In de droom trapt Jija, want dromen zijn niet logisch.

Uche blijft lachen en met zijn armen zwaaien alsof het nog steeds een spelletje is, al zit zijn gezicht onder het bloed.

Je wordt schreeuwend wakker, en dat gaat over in snikken die je niet kunt tegenhouden. Lerna komt binnen, probeert iets te zeggen, probeert je vast te houden en laat je uiteindelijk sterke, vieze thee drinken. Dan slaap je weer.

‘Er is iets gebeurd in het noorden,’ vertelt Lerna je.

Je zit op de rand van het bed. Hij zit in een stoel tegenover je. Je drinkt nog meer van die smerige thee; je hoofdpijn is erger dan bij een kater. Het is avond, maar het is schemerig in de kamer, want Lerna heeft maar de helft van de lantaarns aangestoken. Voor het eerst valt

je de vreemde geur in de lucht op, niet helemaal verhuld door de lantaarnrook: zwavel, scherp en bijtend. Die geur is er de hele dag al, geleidelijk erger wordend. Het is het sterkst wanneer Lerna buiten is geweest.

‘De weg is al twee dagen vol mensen die uit die richting komen.’ Lerna zucht en wrijft over zijn gezicht. Hij is vijftien jaar jonger dan jij, maar dat is hem niet meer aan te zien. Hij heeft van nature grijs haar, net als veel Cebaki, maar de nieuwe lijntjes in zijn gezicht laten hem er ouder uitzien; en de nieuwe schaduwen in zijn ogen. ‘Er is een soort schudder geweest. Een grote, een paar dagen geleden. We hebben hier niets gevoeld, maar in Sume...’

Sume ligt in de volgende vallei, een dag rijden te paard. ‘De hele stad is...’ Hij schudt zijn hoofd.

Je knikt, want je weet dat allemaal al, of je kunt het in elk geval raden. Twee dagen geleden, toen je in je woonkamer naar je verwoeste kind zat te staren, kwam er iets in de richting van de stad: een beving in de aarde, krachtiger dan je ooit eerder had gesest.

De benaming *schudder* is ontoereikend. Wat het ook was, het zou het hele huis boven op Uche hebben laten instorten, dus legde jij er iets voor: een soort golfbreker, bestaand uit je geconcentreerde wilskracht en een beetje kinetische energie geleend van dat iets zelf. Die actie vereiste geen nadenken; een pasgeborene zou het kunnen, zij het dan misschien wat minder netjes. De schudder spleet zich en vloeide om de vallei heen, en toen trok hij verder.

Lerna likt langs zijn lippen. Kijkt je even aan, en dan weer weg. Hij is de andere, buiten je kinderen, die weet wat je bent. Hij weet het al een poosje, maar dit is de eerste keer dat hij is geconfronteerd met de realiteit ervan. Daar kun je ook niet echt over nadenken.

‘Rask laat niemand erin of eruit.’ Rask is Rask Innovator Tirimo, de verkozen hoofdman van het stadje. ‘Het is nog geen volledige afsluiting, zegt hij, maar ik wilde naar Sume gaan, kijken of ik kon helpen. Rask zei nee, en toen stuurde hij die verrekte mijnwerkers de muur op om de Sterkruggen te helpen terwijl ze verkenners op pad stuurden. Hij zei specifiek tegen ze dat ze mij binnen de poorten moesten houden.’

Lerna balt zijn vuisten en zijn gezicht staat bitter. 'Er zijn mensen op de Keizerlijke Weg. Een heleboel van hen zijn ziek of gewond, en die rotzak laat me niet helpen.'

'Bewaak als eerste de poorten,' fluister je. Het is een raspnd geluid. Je hebt veel geschreeuwd na die droom over Jija.

'Wat?'

Je neemt nog wat slokjes thee om je keel te verzachten. 'Steenwijsheid.'

Lerna staart je aan. Hij kent dezelfde teksten; alle kinderen leren ze op de crèche. Iedereen groeit op bij kampvuurverhalen over wijze steenlezers en slimme geomesten die sceptici waarschuwen als de tekenen beginnen, die worden genegeerd en die vervolgens mensen redden wanneer de wijsheid waarheid blijkt te zijn.

'Dus jij denkt dat het zover is,' zegt hij zwaarmoedig. 'Vuur-onder-Aarde, Essun, dat kun je niet menen.'

Je meent het. Het is zover. Maar je weet dat hij je niet zal geloven als je probeert het uit te leggen, dus schud je alleen je hoofd.

Er valt een pijnlijke, stagnerende stilte. Na een hele poos zegt Lerna voorzichtig: 'Ik heb Uche hierheen gehaald. Hij ligt in de ziekenzaal, in de, eh... in de koeling. Ik zal, eh... regelingen treffen.'

Je knikt langzaam.

Hij aarzelt. 'Was het Jija?'

Je knikt weer.

'Heb jij... Heb jij hem gezien...'

'Ik kwam thuis van de crèche.'

'O.' Weer een opgelaten stilte. 'Ik hoorde dat je een werkdag had gemist, voor de schudder. Ze moesten de kinderen naar huis sturen, want ze konden geen vervanger vinden. Niemand wist of je ziek thuis was of zo.' Ja, nou. Je zult wel ontslagen zijn. Lerna haalt diep adem, blaast uit. Met dat als waarschuwing ben je er bijna klaar voor. 'De schudder heeft ons niet geraakt, Essun. Hij ging om ons heen. Een paar bomen zijn omgevallen en er is een rotswand ingestort bij de kreek.' De kreek ligt aan het noordelijke uiteinde van de vallei, waar niemand een grote geode van chalcedon heeft zien dampen.

‘Maar alles in en rondom het stadje is prima in orde. In een bijna perfecte cirkel. Prima.’

Er was een tijd dat je had kunnen liegen. Je had toen nog redenen om je te verstoppen, je had toen nog een leven te beschermen.

‘Dat heb ik gedaan,’ zeg je.

Lerna’s kaakspieren spannen, maar hij knikt. ‘Ik heb het nooit aan iemand verteld.’ Hij aarzelt. ‘Dat je... eh, orogenisch was.’

Hij is zo beleefd en fatsoenlijk. Je hebt alle lelijkere termen voor wat je bent al gehoord. Hij ook, maar hij zou ze zelf nooit gebruiken. En Jija ook niet, wanneer iemand achteloos met de term *rogga* smeedt als hij erbij was. *Ik wil niet dat de kinderen dat soort taal horen*, zei hij altijd...

Het raakt je ineens. Je schiet met een ruk naar voren en kokhalst.

Lerna schrikt en springt op om iets te grijpen – een po, die je niet nodig hebt gehad. Maar er komt niets uit je maag omhoog en even later stopt het kokhalzen. Je haalt behoedzaam adem, en dan nog eens. Woordeloos geeft Lerna je een glas water aan. Je wilt het weg-wuiven, maar bedenkt je en pakt het aan. Je mond smaakt naar gal.

‘Het kwam niet door mij,’ zeg je uiteindelijk. Hij fronst verward zijn voorhoofd, en je beseft dat hij nog aan de aardbeving denkt. ‘Jija. Hij heeft het niet ontdekt van mij.’ Denk je. Maar je moet niet denken. ‘Ik weet niet hoe of wat, maar Uche is nog klein, heeft nog niet veel controle. Uche moet iets hebben gedaan, en Jija besepte...’

Dat je kinderen net zo zijn als jij. Het is de eerste keer dat je die gedachte helemaal afmaakt.

Lerna doet zijn ogen dicht en slaakt een diepe zucht. ‘Dan is dat het.’

Dat is het niet. Dat had nooit genoeg moeten zijn om een vader zover te krijgen dat hij zijn eigen kind vermoordde. Niets had daarvoor genoeg moeten zijn.

Hij likt langs zijn lippen. ‘Wil je Uche zien?’

Waarvoor? Je hebt twee dagen naar hem gekeken. ‘Nee.’

Zuchtend staat Lerna op, nog steeds wrijvend over zijn haar.

‘Ga je het aan Rask vertellen?’ vraag je.

Maar de blik die Lerna je toewerpt, geeft je een onbehouden ge-

voel. Hij is boos. Hij is zo'n kalme, nadenkende jongen; je had niet gedacht dat hij boos kon worden.

'Ik ga Rask helemaal niks vertellen,' snauwt hij. 'Ik heb al die tijd niks gezegd, en dat ga ik nu ook niet doen.'

'Wat...'

'Ik ga op zoek naar Eran.' Eran is de zegsvrouw van de Geharde utiliteitskaste.

Lerna is geboren als Sterkrug, maar toen hij als dokter terugkeerde naar Tirimo, adopteerden de Geharden hem; het stadje had al genoeg Sterkruggen en de Innovators verloren de scherftoss.

Jij hebt ook beweerd een Geharde te zijn.

'Ik zal haar laten weten dat je het goed maakt, laat haar dat doorgeven aan Rask. Jij gaat rusten.'

'Als ze vraagt waarom Jija...'

Lerna schudt zijn hoofd. 'Iedereen heeft het al geraden, Essun. Zij kunnen ook kaartlezen. Het is kristalhelder dat het midden van de cirkel hier was. Toen ze hoorden wat Jija had gedaan, was het niet zo moeilijk voor de mensen om te bedenken waaróm. De timing klopt helemaal niet, maar niemand denkt zo diep door.' Terwijl je naar hem staart, langzaam begrijpend wat hij zegt, krult Lerna's lip. 'De helft is geschokt, maar de rest is blij dat Jija het heeft gedaan. Want natuúrlijk heeft een kind van drie de macht om schudders te laten ontstaan op duizend mijl afstand in Yumenes!'

Je schudt je hoofd, half van schrik door Lerna's woede en half uit onvermogen om je vrolijke, giechelende zoontje te vereenzelvigen met mensen die denken dat hij... dat hij...

Maar aan de andere kant: Jija dacht het ook.

Je wordt weer misselijk.

Lerna haalt nog eens diep adem. Hij doet dat al tijdens jullie hele gesprek; het is een gewoonte van hem die je eerder hebt gezien. Zijn manier om kalm te blijven. 'Blijf hier en rust uit. Ik ben snel weer terug.'

Hij verlaat de kamer. Je hoort hem doelgerichte geluiden maken in de voorkamer van het huis. Even later vertrekt hij naar zijn afspraak. Je overweegt te gaan slapen en besluit dan van niet. In plaats daarvan

sta je op en ga je naar Lerna's badkamer, waar je je gezicht wast. Je stopt ermee als het warme water uit de kraan begint te sputteren, abrupt naar roodbruin verkleurt en gaat stinken, waarna het alleen nog druppelt. Een gebarsten leiding ergens.

Er is iets gebeurd in het noorden, zei Lerna.

Kinderen zijn onze ondergang, heeft iemand lang geleden eens tegen je gezegd.

'Nassun,' fluister je tegen je spiegelbeeld. In de spiegel zie je de ogen die je dochter van je heeft geërfd, grijs als leisteen en een beetje mijmerend. 'Hij heeft Uche in de woonkamer achtergelaten. Waar heeft hij jou gelaten?'

Geen antwoord. Je draait de kraan dicht. Dan fluister je tegen niemand in het bijzonder: 'Ik moet nu gaan.' Want het is zo. Je moet op zoek naar Jija, en je weet trouwens wel beter dan hier te blijven. De mensen hier zullen snel achter je aan komen.

* * *

De aardbeving die passeert zal weergalmen. De golf die zich terugtrekt zal terugkomen. De berg die rommelt zal brullen.

– *Tablet Een, 'Overleven', vers vijf*